

УДК 075:002]:930.85(=161.2)

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/33>**Ципердюк І. М.**

ПВНЗ «Університет Короля Данила»

«КНИГА РОКУ BBC» – МЕДІЙНИЙ СПЕЦПРОЄКТ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто причини організації літературного конкурсу «Книга року BBC» – спецпроєкту української редакції BBC NEWS. З'ясовано, що конкурс став ще й вдалим маркетинговим кроком, адже дотепер в Україні критично мала кількість авторитетних літературних премій.

Завдяки наполегливості та послідовності редакційної команди BBC News / Україна спецпроєкт «Книга року BBC» перетворився із звичайного літературного конкурсу, започаткованого авторитетною медіакорпорацією, на культурний проєкт, який значною мірою визначає теми й показує напрями розвитку сучасної української літератури.

Досліджено, що редакції BBC News / Україна в процесі його реалізації вдалося виконати одразу кілька завдань: привернути увагу загальної аудиторії, залучити нових відвідувачів свого інтернет-ресурсу, вдало заповнити нішу поряд з іншими літературними преміями, домогтися для «Книги року BBC» статусу однієї з найбільш авторитетних та незалежних письменницьких нагород, перетворити редакційний спецпроєкт – літературний конкурс, на вагому суспільно-культурну подію.

Для досягнення поставленої мети в процесі багатолітньої реалізації спецпроєкту журналісти BBC News / Україна вдало використали різні прийоми, спрямовані на привернення суспільної уваги до проведення літературного конкурсу: його незалежність, об'єктивність, яка спирається на значний авторитет BBC, вагому підтримку з боку посольства Великої Британії. Успіхом редакції можна також вважати спричинені літературним конкурсом дискусії в соціальних мережах, численні рецензії в ЗМІ, обговорення в професійних письменницьких колах.

Показано, що літературний конкурс переріс межі, визначені суто редакційними потребами та завданнями, і став вагомою частиною культурного життя України.

Ключові слова: BBC NEWS / УКРАЇНА, книга року BBC, літературна премія, спецпроєкт, рецензії.

Постановка проблеми. Той стан, у якому перебуває сучасна українська література, відображає численні проблеми, що залишаються на не розв'язаними впродовж 30 років української незалежності. Не маючи державної підтримки, українські письменники також практично позбавлені авторитетних мотиваційних премій, покликаних стимулювати авторів у творчій праці.

Зважаючи на невтішний стан національної культури в цьому напрямку, українська редакція BBC NEWS вирішила започаткувати власний конкурс «Книга року BBC», покликаний визначити найкращі твори сучасної української літератури. Редакційний спецпроєкт, який передбачався як ще один спосіб не лише підтримати українських літераторів, а й привернути увагу аудиторії до контенту, що його виробляє українська редакція BBC NEWS, з часом перетворився на повноцінний та авторитетний конкурс, у якому беруть участь сотні авторів і результати якого викликають численні дискусії серед літературних критиків та звичайних читачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Щорічний конкурс «Книга року BBC» вже традиційно є причиною жвавої полеміки передовсім в електронних ЗМІ, гострих дискусій, обговорень та звинувачень у соціальних мережах. Перебіг чергового конкурсу оцінюють літературні критики (дивіться, наприклад, статті О. Щур, Г. Улюра, Т. Трофименко, Є. Станісевиц та інших). У фокус досліджень науковців, що вивчають українські ЗМІ, дотепер не потрапляв спецпроєкт української редакції BBC NEWS «Книга року BBC». Вважаємо, що успішний досвід української редакції закордонного масмедіа, що зуміла реалізувати культурний проєкт національного значення, має бути ретельно вивчено та проаналізовано.

Постановка завдання. Метою статті є ґрунтовний аналіз організації літературного конкурсу «Книга року BBC» – спецпроєкту української редакції BBC NEWS. Основне завдання наукового дослідження – з'ясувати, як українській редакції BBC NEWS вдалося медійний спецпроєкт перетворити на вагому подію сучасного національного літературного процесу.

Виклад основного матеріалу. Українська редакція міжнародної медіакорпорації BBC розпочала своє мовлення в радіоформаті в червні 1992 року. Мільйони українських слухачів мали змогу слухати до квітня 2011 року програми української служби радіо BBC на хвилях численних українських радіостанцій-партнерів. Після припинення радіомовлення українська редакція продовжила свою роботу у форматі новинного сайту під назвою BBC NEWS / Україна. Закономірно, що основним наслідком припинення радіомовлення і переходу до діяльності виключно в інтернеті стало різке зменшення аудиторії. Певною мірою втрату слухачів BBC News / Україна компенсувала завдяки поширенню інформації в соціальних мережах (для прикладу: сторінку BBC / News Ukrainian у Facebook вподобало понад півмільйона осіб, у YouTube – більше ніж сто тисяч).

BBC News / Україна готує також випуски телевізійних новин, які зараз транслюються на вітчизняному телеканалі Еспресо TV, на власному сайті та YouTube-каналі.

І все ж для BBC News / Україна привернення уваги української аудиторії до своїх матеріалів та програм залишається одним з основних завдань.

Успішним кроком у цьому напрямку став спецпроект «Книга року BBC», який на сайті редакції виділено в окрему рубрику. Правила, згідно з якими вже багато років відбувається це літературне змагання, цілком відповідають «Редаційним настановам Бі-Бі-Сі» щодо організації конкурсів: «Ми повинні пропонувати справжнє випробування майстерності, знань чи суджень, що відповідає аудиторії» [5]. Сподіваємося, що колектив BBC News / Україна, розпочинаючи спецпроект «Книга року BBC» 2005 року, через чотири роки, після припинення радіомовлення, окрім залучення нових прихильників, керувався також бажанням посприяти зміцненню української культури й літератури зокрема, адже «культура має значення» [3]. Провідні світові вчені – економісти, філософи та історики – в останні десятиліття переконливо доводять, що економічний добробут націй безпосередньо пов'язаний з їхнім культурним розвитком. BBC News / Україна започаткуванням власного літературного конкурсу та його чималою популярністю згодом підтвердила справедливність цього твердження й на українському ґрунті. Українським письменникам, читачам, критикам та видавництвам виявився дуже необхідним саме такий незалежний літературний конкурс, який ще й до того відбувається під брендом

всесвітньо відомої та авторитетної британської телерадіомовної корпорації.

Спецпроект щодо створення власного конкурсу «Книга року BBC» став ще й вдалим маркетинговим кроком BBC News / Україна, адже дотепер в Україні критично мала кількість авторитетних літературних премій. На цей статус з різними зауваженнями можуть претендувати хіба що Шевченківська премія, нагорода сайту «Літакцент» та «Коронація слова». В останні роки також авторитетом та популярністю користується премія імені Юрія Шевельова за книги есеїстики.

У жовтні 2021 року редакція BBC News / Україна оголосила довгі списки власної літературної премії «Книга року BBC–2021», «Книга року BBC–Есеїстика» та «Дитяча книга року BBC» [2]. Як відзначається на сайті BBC News / Україна, у рубриці «Вибір редакції» до довгих списків конкурсу увійшли 39 книг у трьох категоріях із понад 134 поданих на розгляд журі. Наголошується, що відбором до довгого списку займалася редакція BBC News Україна разом із журі конкурсу. У підсумку до довгого списку «Книги року BBC–2021» увійшли 16 видань.

Читачі, літературні критики та журналісти вже знають, що згодом з цієї кількості буде сформовано короткий список та врешті визначено переможців. Як і належить літературним конкурсам, «Книга року BBC» до останнього зберігає інтригу: «Критики стогнуть і готують знущальні та гнівні репліки на випадок будь-якого з варіантів рішення журі» [10]. Однак саме такий варіант, і це цілком виправдано, влаштовує редакцію BBC News / Україна. Адже численні дискусії, часто на межі фолу, з приводу визначення переможців конкурсу гарантують привернення максимальної уваги аудиторії до новин щодо перебігу змагання, а водночас і до інших матеріалів на сайті редакції: «У чому премію BBC не звинуватити, так це у передбачуваності. До її довгих списків потрапляють твори несподівані. Система відбору напевне ґрунтується на широких математичних розрахунках; із тієї галузі математики, де обжилася «теорія випадкових процесів». І короткі списки природно непередбачувані, і книжка-лауреат становить інтригу аж до моменту вручення» [8].

Уже вкотре підтверджуючи загальноновизнаний авторитет BBC і відданість корпорації чітким правилам та настановам, BBC News / Україна сформувала дуже прості, короткі та зрозумілі правила проведення конкурсу, з якими кожен охочий може ознайомитись, відвідавши сторінку «Книга року BBC» на сайті редакції. Це дає їй змогу виправ-

дано заперечувати будь-які закиди в упередженості щодо визначення переможців: «Незалежна премія тим і вирізняється, що може не зважати на критику. Це не Шевченківська, коли кожен громадянин має право обуритися спрямуванням державних коштів. Але в ситуації, коли авторитетних відзнак у галузі літератури й книговидавництва не так багато, увага критика й читача прикута до кожної з них» [10].

Перемогти в літературному конкурсі «Книга року BBC» прагнуть найкращі українські літератори. Це гарантує привернення уваги до їхніх творів, дозвіл на використання бренду «Книга року BBC» під час публікації книг, що здобули нагороду, а також отримання грошового призу.

Завдяки вмілій промоції «Книга року BBC» з 2005 року набула статусу однієї з найавторитетніших літературних премій. Як результат – із 2012 року премію вже присуджували у двох категоріях: «Книга року BBC» та «Дитяча книга року BBC». «Дитяча номінація» стала наслідком співпраці з Культурною програмою Європейського банку реконструкції та розвитку. З 2018 року в межах літературного конкурсу почали відзначати ще й найкращі українські книги в жанрі есеїстики.

Значне сприяння в популяризації літературного конкурсу «Книга року BBC» надає посольство Великої Британії в Україні, цим самим демонструючи, як потрібно підтримувати перспективні медіаініціативи національних ЗМІ. Посол Великої Британії в Україні зазвичай особисто нагороджує переможців конкурсу. «Одна з моїх найулюблених подій в Києві – це церемонія нагородження «Книга року BBC», що відбувається щороку за підтримки Української служби Бі-Бі-Сі», – так відгукнувся про конкурс колишній Посол Великої Британії в Україні (2008–2012) Лі Тернер, якому випала нагода чотири роки поспіль нагороджувати переможців «Книга року BBC» [6].

Безпосереднім наслідком тривалого для сучасної української культури проведення незалежного літературного конкурсу стало здобуття чималої ваги в очах зацікавленої громадськості: «Серед українських літературних премій Книга року BBC, що існує від 2005-го, щороку привертає чи не найбільшу увагу довокзалітературної громадськості. Причин можна назвати декілька – і всі з різною мірою достовірності. Це і зв'язок із всесвітньо відомою британською телерадіомовною компанією, і призовий фонд у 1 000 фунтів, і членство в журі таких відомих осіб, як журналістка Ольга Герасим'юк чи професорка Віра Агеєва<...>» [7].

Однак найголовнішою залишається робота щодо популяризації літературного конкурсу без-

посередньо з боку редакції BBC News / Україна, яка й створила цей спецпроект. Одним із успішних маркетингових кроків задля залучення аудиторії до участі в «Книзі року BBC» можна вважати також запровадження конкурсу читацьких рецензій «Як стати Читачем року від BBC». В умовах «читацького конкурсу» наголошується: «У змаганні можуть брати участь позитивні чи негативні рецензії на будь-яку книжку з довгих списків Книги року BBC–2021, Дитячої Книги року BBC–2021 та Книги року–Есеїстика-2021» [11].

Чимало людей має потребу відчутти себе літературними критиками і скористатися нагодою дати власну публічну оцінку творів маститих письменників. Для цього треба лише надіслати до редакції рецензію обсягом 500–1 000 слів і в підсумку, окрім задоволення своїх читацьких літературознавчих амбіцій, у разі перемоги в читацькому конкурсі ще й отримати як нагороду електронну книжку. Надіслати рецензію фактично може будь-хто, крім авторів книг, що рецензуються, та працівників BBC і їхніх родичів. Найкращі відгуки читачів розміщують на сторінці спецпроекту «Книга року BBC». Інтерактивний конкурс читацьких рецензій дає змогу редакції BBC News / Україна виконати ще одне важливе завдання – встановити тісний зв'язок зі своєю аудиторією, зробити її також одним із дієвих та впливових учасників літературного змагання.

Ще одним заходом, який привернув додаткову увагу до літературного конкурсу «Книга року BBC», стала презентація спецпроекту на міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал» у червні 2021 року. «Книжковий Арсенал» традиційно відвідують тисячі шанувальників літератури. Головна редакторка BBC News / Україна Марта Шокало, яка є водночас основним і незмінним промоутером конкурсу, наголосила, що така подія відбулася вперше за 17 років існування «Книги року BBC». На «Книжковому Арсеналі» було презентовано книжку минулорічного переможця літературного конкурсу та оголошено про старт «Книги року BBC–2021».

Оригінальним прийомом привернення уваги відвідувачів сайту BBC News / Україна стала й гумористична прем'єра книжкового трилера «Готель книжкових жахів», що її представила «Книга року BBC». У восьмихвилинному жартівливому «містичному трилері» в ролі акторів виступили відомий телеведучий Вадим Карп'як, блогер Віталій Чепинога та письменник, переможець «Книга року BBC–2020» Сергій Лещенко (Saigon).

Варто також зауважити, що старт літературному конкурсу «Книга року ВВС–2020» дала дискусія між тодішнім міністром економіки Тимофієм Миловановим та директоркою Мистецького арсеналу Олесею Островською-Лютою, яку організувала редакція BBC News / Україна й оприлюднила на сторінці спецпроєкту. Основною підставою для дебатів став допис Т. Милованова в соціальних мережах, у якому він фактично засуджував читання книжок. У процесі дискусії Т. Милованов зізнався, що «у цьому дописі була кількарівнева провокація» і насправді він не закликає до ігнорування книжок. Перш за все він мав на увазі сферу економіки, де книги відстають в актуальності від наукових статей приблизно на 5–7 років. О. Островська-Люта наголосила, що вона відразу зрозуміла, що її опонент має на увазі передовсім «утилітарно-практичне читання», а для більшості шанувальників літератури читання книг – «це насолода езистенційного характеру. Так ти поєднуєшся зі світом, розумієш його, ти в такий спосіб створюєш для себе набагато більш нюансовану картинку, вчишся інтерпретувати». Підсумком розлогої дискусії стало визнання Т. Миловановим того, що читання книг виходить далеко за межі економіки: «Я не розумів, наскільки це важливо для українського суспільства». О. Островська-Люта своєю чергою відзначила, що змінити Україну в кращий бік економісти можуть лише «в тандемі з кимось іншим. З кимось, хто, наприклад, розуміє історію чи літературу». Цікава, насичена бесіда на актуальну тему, пов'язану з майбутнім книги, її роллю та важливістю в житті українського суспільства, дала можливість також по-новому оцінити значення літературного конкурсу «Книга року ВВС» і, звичайно, привернула увагу зацікавленої аудиторії [9].

Одним із переконливих доказів того, що всі зусилля журналістів BBC News / Україна щодо популяризації спецпроєкту «Книга року ВВС» мають реальний відгук в аудиторії, є цілком незалежний від редакції «конкурс», який влаштовують ті, хто стежить за перипетіями літературного змагання: «...більшість причетних до літпроцесу авторів, критиків, видавців і читачів із веселим азартом стежать за формуванням довгих і коротких списків, аналізують відгуки членів журі і читацькі рецензії на сайті ВВС, а також намагаються вгадати, хто стане переможцем. Декілька років існувала навіть безпрецедентна ініціатива «знизу» – народний «алкототалізатор», де кожен охочий міг поставити певну кількість алкоголю на книжку, яку вважав найперспективнішою для перемоги. Як на

мене, таку популярність премії варто вважати успіхом організаторів: якщо людина готова виставити пляшку віскі за того чи іншого автора, це свідчить як мінімум про небайдужість до перебігу літературного життя в Україні» [7].

Цілком серйозним та вагомим аспектом щорічного визначення найкращих книг у рамках конкурсу «Книга року ВВС» є, на думку літературного критика Євгена Станісевича, не лише нагородження письменників-переможців, а передовсім окреслення тих силових ліній, «по яких література рухається в конкретний момент. Маркування території і встановлення маячків» [4]. Завдяки наполегливості та послідовності редакційної команди BBC News / Україна спецпроєкт «Книга року ВВС» перетворився із звичайного літературного конкурсу, започаткованого однією, хай і дуже авторитетною, медіакорпорацією, на вагому культурну подію національного значення, яка значною мірою визначає теми й показує напрями розвитку сучасної української літератури.

Висновки і пропозиції. Спецпроєкти завжди вирізняються глибиною й масштабністю з-поміж інших матеріалів та програм, які готують редакції, використовуючи значні технічні можливості сучасних конвергентних ньюзрумів. У межах спецпроєкту журналісти мають можливість представити потенціал різних жанрів, продемонструвати, як вони підсилюють один одного: «Процеси асиміляції жанрів, зміна традиційних стандартів і меж, призводять до жанрового розширення і взаємодоповнення. Йдеться про взаємопов'язаність елементів будь-яких жанрів» [1, с. 129]. Літературний конкурс «Книга року ВВС» є одним з успішних зразків створення спецпроєкту. Редакції BBC News / Україна в процесі його реалізації вдалося виконати одразу кілька завдань: 1) привернути увагу загальної аудиторії; 2) залучити нових відвідувачів свого інтернет-ресурсу; 3) вдало заповнити нішу поряд з іншими літературними преміями в Україні; 4) домогтися для «Книги року ВВС» статусу однієї з найбільш авторитетних та незалежних письменницьких нагород; 5) перетворити редакційний спецпроєкт – літературний конкурс, на вагому подію суспільно-культурного значення.

Для досягнення поставленої мети в процесі багатолітньої реалізації спецпроєкту журналісти BBC News / Україна вдало використовували різні прийоми, спрямовані на привернення суспільної уваги до проведення літературного конкурсу: його повна незалежність, а відповідно й об'єктивність (зважаючи на тотальну недовіру українців до будь-яких офіційних структур), незмінний авторитет ВВС,

вагома підтримка з боку посольства Великої Британії. Успіхом редакції можна також вважати спричинені літературним конкурсом дискусії в соціальних мережах, численні рецензії в ЗМІ, обговорення в професійних письменницьких колах.

Інтерв'ю з літераторами в межах проєкту, конкурс читацьких рецензій, вдалі промоційні кроки на зразок представлення спецпроєкту на київському «Книжковому Арсеналі», презентації жартівливого трилеру «Готель книжкових жахів» тощо – усе це сформувало особливу атмосферу літературного

конкурсу, який переріс межі, визначені суто редакційними потребами та завданнями, і став вагомою частиною культурного життя України.

Вважаємо, що зараз спецпроєкт «Книга року ВВС» становить багатий матеріал не лише для дослідників, які вивчають соціальну комунікацію та її успішні кейси, а також для представників суміжних наукових дисциплін, що вивчають та аналізують медійні проєкти, які зуміли вийти далеко за межі реалізації звичайних редакційних планів та завдань.

Список літератури:

1. Гоян О. Я. Основи радіожурналістики і радіо менеджменту : підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 272 с.
2. Довгі списки Книги року ВВС–2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-58872153> (дата звернення: 05.11.2021).
3. Культура має значення. Незалежний культурологічний часопис. Число 53. Львів, 2008. 165 с.
4. Лівін М. Книга року ВВС: кому і для чого потрібні літературні премії URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-2017/266155-kniga-roku-vvs-komu-potribni-literaturni-premiyi> (дата звернення: 05.11.2021).
5. Редакційні настанови Бі-Бі-Сі. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/BBC_Guidelines_Ukr.pdf (дата звернення: 05.11.2021).
6. Тернер Лі. Книга року Бі-Бі-Сі. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/turner/4efc36108d500/> (дата звернення: 05.11.2021).
7. Трофименко Т. Книга року ВВС: ваші ставки, панове! URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/books/kniga-roku-vvs-vashi-stavki-panove-819194.html> (дата звернення: 05.11.2021).
8. Улюра Г. Книга року ВВС–2016: Людожери, заслужені учительки і мономаніяки. URL: https://lb.ua/culture/2016/12/09/352982_kniga_roku_bbc2016_lyudozheri.html (дата звернення: 05.11.2021).
9. Чи замінять серіали читання романів? Дискусія від Книги року ВВС. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-53677252> (дата звернення: 10.09.2021).
10. Щур О. Книга року ВВС: п'ять безнадійних фіналістів. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/knyga-roku-bbc-5-beznadijnyh-finalistiv.html> (дата звернення: 10.09.2021).
11. Як стати Читачем року від ВВС. Почався конкурс читацьких рецензій. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-58981886> (дата звернення: 05.11.2021).

Tsyperdiuk I. M. BBC BOOK OF THE YEAR – MEDIA SPECIAL PROJECT IN SUPPORT OF UKRAINIAN CULTURE

The article considers the reasons for organizing the literary competition BBC Book of the Year – a special project of the Ukrainian editorial office of BBC News. It was found out that the contest was also a successful marketing step, as so far in Ukraine, there is a critically low number of authoritative literary awards.

Thanks to the persistence and consistency of the BBC News Ukrainian, the BBC Book of the Year special project has evolved from a regular literary competition launched by a reputable media corporation into a cultural project that vastly identifies themes and shows the development of contemporary Ukrainian literature.

It is investigated that BBC News Ukrainian managed to fulfill several tasks in the process of its implementation: to attract the attention of the general audience, to attract new visitors to its Internet resource, to successfully fill the niche along with other literary awards, to achieve the status of one of the most authoritative and independent literary awards for BBC Book of the Year, to turn an editorial special project – a literary competition into a significant socio-cultural event.

To achieve the set goal in the process of the long-term implementation of the special project, BBC News Ukrainian journalists successfully used various techniques aimed at attracting public attention to the literary contest: its independence, objectivity, based on significant authority of the BBC, strong support from the British Embassy. As a success of the editorial office can also be considered the discussions on the social networks, numerous reviews in the media, discussions in professional literary circles caused by the literary competition.

It is shown that the literary competition has exceeded the boundaries defined purely by editorial needs and tasks and has become a significant part of the cultural life of Ukraine.

Key words: BBC News Ukrainian, BBC Book of the Year, literary award, special project, reviews.